

Номінація «Розробка уроку української літератури для 5–9 класів НУШ»

Оксана Лісняк,

учитель-методист Мелітопольської гімназії № 20
Мелітопольської міської ради Запорізької області

Пізнай себе — і ти пізнаєш світ Два уроки за твором Дзвінки Матіяш «Мене звати Варвара» (8 клас)

УДК 373.5.016:821.09.161.2"19/20"(092)МАТІЯШ
<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2026.2.362605>

УРОК ПЕРШИЙ

Тема уроку. Дзвінка Матіяш «Мене звати Варвара» (уривки). Коротка розповідь про письменницю. Актуальність біблійної теми у психологічній повісті.

Мета уроку.

Навчальна: ознайомити учнів із життєвим і творчим шляхом Дзвінки Матіяш; проаналізувати уривки з повісті «Мене звати Варвара», розкриваючи її сюжетні особливості та провідні мотиви; визначити та дослідити актуальність біблійних мотивів (на прикладі постаті Святої Варвари) у психологічній повісті.

Розвивальна: розвивати навички аналізу прозового твору (зокрема, психологічної повісті), критичного мислення та уміння працювати з текстом; формувати вміння висловлювати власні думки, аргументувати їх, визначати ключові проблеми та ідеї твору, сприяти самопізнанню та рефлексії (через обговорення висловів Сковороди і рефлексію «3-2-1»).

Виховна: виховувати гуманістичні цінності, почуття емпатії та співпереживання; сприяти усвідомленню цінності життя та важливості духовної опори і самопізнання в різних життєвих ситуаціях (відповідно

© Оксана Лісняк, 2026

до головної думки твору: «Пізнай себе — і ти пізнаєш увесь світ»).

Тип уроку: урок засвоєння нових знань (інтегрований: українська література, мистецтвознавство, психологія).

Очікувані результати (НУШ/компетентності)

Учень/учениця:

- Свідомо слухає навчальну інформацію про автора та біблійні мотиви у творчості.
- Формулює уточнювальні запитання для розуміння навчальної теми.
- Виокремлює в художніх творах важливі деталі.
- Розрізняє основні факти і судження, розуміє підтекст в художніх текстах.
- Визначає провідні мотиви твору.

Перебіг уроку

(за універсальним стандартом)

I. Мотивація навчально-пізнавальної діяльності учнів (10 хв).

- *Афірмаційний старт.* Записати та прокоментувати вислів Григорія Сковороди: «Нам недобре від того, що ми знаємо багато зайвого, а не знаємо найпотрібнішого: самих себе...».
- *Прийом «Віночок асоціацій».* Учні по черзі називають асоціації до слова «ім'я».

II. Актуалізація досвіду учнів (8 хв).

- *Бліцопитування.* Обговорення важливості самопізнання і саморозвитку, методів самопізнання (медитація, рефлексія, ведення щоденника).
- *Цілевизначення.* Учні продовжують думку, формулюючи свої очікування та цілі на урок: «Я хочу дізнатись...», «Я хочу зрозуміти...».

III. Опрацювання навчального матеріалу (20 хв).

- *Слово про письменницю* (учень обирає форму роботи).

Конкурс для вчителів «Література: урок і поза уроком»

1. Опрацювання статті підручника про Дзвінку Матіаш. Створення «хмари слів» у зошиті та розповідь про авторку.

2. Перегляд відеоролика. За поданою інформацією створити «Інформаційну сторінку» (5–6 фактів).

- *Робота з цитатою.* Коментування вислову Дзвінки Матіаш про книги, що «змінюють життя» і змушують «скидати із себе стару шкіру».
- *Літературознавчі координати.* Пригадати визначення *повісті* та виявити ознаки *психологічної повісті* (зображення й дослідження «внутрішнього стану людини» й «найтонших порухів її душі»).

Повість — це прозовий літературний твір, який займає проміжне місце між оповіданням та романом. Він довший за оповідання, але коротший за роман і зазвичай зосереджений на одній або кількох важливих подіях із життя головного героя або невеликої групи персонажів.

Психологічна повість — це літературний жанр, у якому головний акцент робиться на внутрішньому світі персонажів: їхніх думках, переживаннях, емоціях та сумнівах, а не на зовнішніх подіях. Це означає, що автор глибоко розкриває психологію героїв, часто показуючи їх у складних життєвих ситуаціях.

- *Дослідження-пошук (тема і думка).* Визначення теми та основної думки твору.

Тема: допитлива вдача Варвари допомагає їй скласти повну картину свого імені. Основна думка: «Пізнай себе — і ти пізнаєш увесь світ»; ми всі особливі, і не варто порівнювати себе з іншими.

- *Аналіз біблійного контексту.* Обговорення постаті Святої великомучениці Варвари. Розгляд ікон святої (наприклад, «Житіє св. Варвари»). Учні досліджують, на прикладі якої історії представлена біблійна тема у творі і з ким вона пов'язана.

IV. Рефлексивно-оцінювальний етап (5 хв).

Рефлексія «3-2-1».

Учні підсумовують свою роботу, називаючи 3 факти, 2 ідеї, 1 запитання, яке залишилося.

V. Оголошення та коментар домашнього завдання (2 хв).

Обов'язкове. Прочитати повість Дзвінки Матіаш «Мене звати Варвара».

Випереджувальне завдання для інтеграції. Підготувати повідомлення про постать Варвари Ханенко, зосередивши увагу на її меценатській діяльності та ролі у збереженні культурної спадщини.

УРОК ДРУГИЙ

Тема уроку.

Постать меценатки Варвари Ханенко як утілення християнської доброчесності. Характеристика головної героїні. Різдвяні дива у повісті.

Мета уроку:

Навчальна: систематизувати знання про сюжет, композицію та ідейно-тематичний зміст повісті «Мене звати Варвара»; проаналізувати та зіставити образи сучасної героїні повісті та історичної постаті меценатки Варвари Ханенко, визначивши спільні мотиви служіння, жертвовності та духовної опори; розкрити сутність різдвяного дива у повісті як психологічного процесу внутрішньої трансформації, гармонії та самопримирення.

Розвивальна: розвивати навички компаративного аналізу (порівняння літературного тексту з історичним контекстом) та цитатного підтвердження власних думок; формувати вміння робити висновки на основі інтерпретації кількох текстів / джерел (література, мистецтвознавство, історичні факти); удосконалювати навички критичного мислення та обстоювання власної позиції щодо порушених у творі проблем (самопізнання, жертвовність, спадщина).

Виховна: виховувати повагу до християнських доброчесностей (любоб до ближнього, служіння, жертвовність, меценатство) як духовної основи життя; сприяти усвідомленню цінності культурної спадщини та ролі особистості у її збереженні (на прикладі Варвари Ханенко); спонукати до саморефлексії та пошуку внутрішньої гармонії у власному житті.

Тип уроку: урок систематизації та інтеграції знань (інтегрований: українська література, історія, мистецтвознавство, психологія).

Очікувані результати (НУШ/компетентності)

Учень/учениця:

- Робить висновки на основі аналізу та інтерпретації кількох прочитаних текстів.
- Зіставляє тексти подібної тематики (літературні твори різних стилів).
- Обстоює власну позицію щодо порушеної проблеми.
- Виконує різні ролі у груповій онлайн-комунікації.
- Розвиває навички цитатного підтвердження думок та компаративного аналізу.

Перебіг уроку

(за універсальним стандартом)

I. Актуалізація та мотивація (10 хв).

- *Інтерактивна гра «План до повісті Дзвінки Матіаш «Мене звати Варвара».*
- *Перевірка домашнього завдання (дослідницька робота).* Учні презентують зібрані матеріали про Варвару Ханенко, приділяючи увагу її внеску у розвиток кустарного руху (народного мистецтва) та її пристрасті до колекціонування ікон.
- *Візуалізація (універсальний дизайн).* Учні демонструють скріншоти <https://khanenko.museum/uk/pro-musey/virtualnyi-tur>. Це дає відчуття масштабу і цінності спадщини, за збереження якої меценатка принесла жертву.

Конкурс для вчителів «Література: урок і поза уроком»

II. Дослідницький блок: постать Варвари Ханенко (8 хв).

- *Роль меценатки.* Обговорення ролі Варвари Ханенко як самостійної культурної активістки та лідерки, що започаткувала кустарний рух.
- *Акт жертви.* Аналіз її історичного вибору, коли вона у 65 років не захотіла залишати Київ і Музей, який був для неї «дорожчим за саме життя». Цей акт є прикладом самовідданої жертвості.

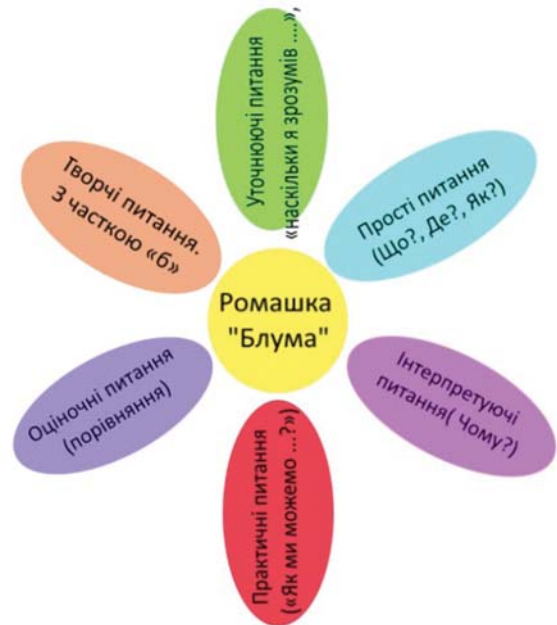
III. Аналіз художнього світу та інтеграція (20 хв)

- *Порівняльний аналіз (таблиця).* Учні створюють таблицю порівняння «Концепції Варвари», зіставляючи сучасну героїню Дзвінку Матіяш (внутрішній пошук) та меценатку Варвару Ханенко (публічне культурне лідерство, служіння суспільству).

	біографії Святої Варвари як джерела сили та віри у власну особливість	християнських артефактів, добродетельності у громадській діяльності
Кінцева мета	Пізнати себе (внутрішня гармонія, самоприйняття)	Зберегти націю / культуру (зовнішній вплив, збереження спадщини)

Групова робота «Ромашка Блума» (універсальний дизайн). Учні формулюють запитання до уривків повісті, які охоплюють різні рівні мислення: від базових («Хто є ключовими персонажами?») до творчих («Як змінився б сюжет?»).

Критерій порівняння	Героїня повісті «Мене звали Варвара» (Дзвінка Матіяш)	Меценатка Варвара Ханенко (Історична постать)
Основний рушійний мотив	Внутрішній пошук, самопізнання, спроба зрозуміти себе, своє ім'я та своє місце у світі	Публічне культурне лідерство, служіння суспільству, збереження національної спадщини
Сфера впливу / Діяльність	Сім'я, друзі, особистий простір. Діяльність переважно психологічна та рефлексивна	Громадська діяльність, меценатство, створення музею, розвиток кустарного руху
Акт «Жертвості» / Подвиг	Психологічна боротьба з внутрішніми сумнівами, дорослішання, відмова від порівняння себе з іншими	Історичний вибір: відмова від еміграції та рішення залишитися в Києві заради збереження Музею (колекції)
Символічний об'єкт	Ім'я (як таємниця, яку потрібно розгадати), книги, що «змінюють життя»	Колекція ікон та творів мистецтва, Музей (як втілення духовної спадщини)
Взаємодія з біблійним мотивом	Внутрішній діалог, осмислення	Зовнішнє втілення: колекціонування ікон та

- *Мотив різдвяного дива.* Обговорення різдвяного мотиву. Трансформація Варвари (Дзвінки Матіяш) — психологічно-ліричний процес, внутрішня робота, що відбувається у час Різдва. Шлях Варвари є тихим, меланхолійним і спрямованим на відновлення власної цілісності. Різдво стає тут тлом для глибокої психологічної роботи.

Аспект	Характеристика
Рушійна сила	Внутрішня робота, рефлексія, пам'ять, самотність, потреба у примиренні з минулим або собою
Механізм	Лірика і тиха медитація. Варвара (як типовий ліричний герой) не зустрічає привидів;

Конкурс для вчителів «Література: урок і поза уроком»

	її «привиди» — це спогади, незавершені розмови та відчуття внутрішньої порожнечі. Зміна відбувається через усвідомлення, прийняття та прощення
Характер змін	Поступовий і тендітний. Це не стільки «бум» великого перетворення, скільки тихе запалення внутрішнього світла. Змінюється її світовідчуття, її готовність до нових, теплих стосунків, її здатність до радості
Універсальність	Акцентує на ідеї самопримирення. Різдво — це час, коли можна зупинитися, зазирнути у свою душу і знайти гармонію, навіть якщо зовнішні обставини залишаються складними

IV. Узагальнення та систематизація (5 хв).

- *Творча рефлексія: створення сенкану (синквейн).* Учні формулюють сенкан на тему «Доброчесність» або «Варвара» для стислого та креативного вираження ідей.

(1. Тема.

2. Два прикметники.

3. Три дієслова.

4. Речення.

5. Синонімічна назва теми.)

- *Інтерактивна співпраця (Padlet «Спадщина імені»).* Учні створюють спільний колаж на віртуальній дошці Padlet, розміщуючи цитати про жертвовність Варвари Ханенко та зображення (наприклад, візантійську ікону), що символізує віру. Можна створити «Хмару вражень» або фейсбук-сторінку Варвари.

V. Домашнє завдання (2 хв).

Творче завдання (універсальний дизайн). Створення медіаконтенту (до 1 хвилини): відео-есе, подкаст, презентація або інфографіка під назвою «Ім'я, що живе: спадщина Варвари», обґрунтовуючи вплив біблійних мотивів та постаті Варвари Ханенко на характер сучасної героїні.

Використані джерела:

1. Відеохостинг YouTube.
2. Онлайн-сервіс Wordwall.
3. Онлайн-конструктор LearningApps.
4. Мультиmodalьна модель 3D Gemini від Google.
5. Онлайн-інструмент NotebookLM від Google.
6. Віртуальна дошка Padlet.
7. Хмарне програмне забезпечення Google Workspace.
8. Онлайн-словник Вікісловник.
9. Віртуальний тур Національним музеєм мистецтв імені Богдана та Варвари Ханенків khanenko.museum/uk/pro-musey/virtualnyi-tur.